

NEOLİBERAL POLİTİKALAR EKSENİNDE MEDYANIN DÖNÜŞÜMÜ¹

Cem Koray OLGUN²

Özet

Neoliberalizmin 1980 sonrası yarattığı dönüşümler küresel ölçekte toplumun her kesiminde etkili olmuş ve yeni bir akılsallık biçimi geliştirmiştir. Bu biçim aynı zamanda Richard Sennett'in tabiriyle yeni kapitalizm olarak adlandırılabilir. Neoliberalizm ya da yeni kapitalizmin üretim biçimleri bireyi yeniden biçimlendirmektedir. Neoliberalizmin yarattığı yönetsel bir akılsallık içeren toplumsal düzen içinde bireyler neoliberal özneler haline gelmektedir. Bu süreçte medya da temelden bir dönüşüm geçirmiştir. Medyanın bu dönüşümü temel olarak mülkiyet problemini beraberinde getirmiş ve daha önceden bu sektörde olmayan birçok şirketin medya sektörüne girmesine sebep olmuştur. Neoliberalizmle birlikte medyada ticari bir yapıya dönüşmüştür. Bu çalışmanın amacı da neoliberalizm ve neoliberal politikaların medya üzerindeki etkisini tartışmaktır.

Anahtar kelimeler: Neoliberalizm, Yönetimsellik, Yeni Kapitalizm, Neoliberal özne, Medya.

TRANSFORMATION OF MEDIA IN THE LINE OF NEOLIBERAL POLICIES

Abstract

The transformations that neoliberalism created after 1980 were effective in every part of the society on a global scale and developed a new form of rationality. This form can also be called new capitalism by Richard Sennett. Neoliberalism or the forms of new capitalism are reshaping the individual. Individuals become neoliberal subjects in the social order that contains governmental rationality that neoliberalism creates. In this process, the media has also undergone a transformation. This transformation of the media has brought about the ownership problem and has caused many companies that were not in this sector to enter the media sector before. It has become a commercial structure in the media with neoliberalism. The purpose of this study is to discuss the influence of neoliberalism and neoliberal policies on the media.

Key Words: Neoliberalism, Governmentality, New Capitalism, Neoliberal subject, Media.

Giriş

Kitle iletişim araçları ve bu araçların etkilerinin günden güne hızla arttığını söyleyerek bir giriş cümlesiyle başlayacak ve arkasından bunu sadece daha fazla tüketime odaklanan manipülasyon stratejileri ile ilişkilendirip ideoloji/ söylem çözümlemesi üzerinden gelişen bir hattan yola çıktığımızda analizimiz yapının fail üzerindeki etkisini betimleyecek kadar geniş ama bütün meseleyi anlatacak kadar kapsamlı olmayacaktır. Medyanın birey üzerindeki etkisine odaklanan çalışmalar, medya araçlarının ürettiği içeriğinin çözümlemesini yaparak söylem üzerinden bu araçların nasıl işlediğini ortaya koyarken geride medyada mülkiyetin kime ait olduğu ve mülkiyet ilişkilerinin bu süreci nasıl etkilediği hakkında bize kapsamlı, tartışmalı ve bir o kadar muğlak bir soru bırakırlar. Bu soru başlangıçta herkes tarafından cevaplanabilecek bir şekilde parayı veren düdüğü çalar mantığına götürülerek basite indirgenmek istense de, asıl cevap ekonomik ve politik açıdan küresel anlamda medyanın neoliberal politikalar etkisinde değişen yapısı hesaba katmadan verilemez.

Bununla birlikte medyadaki dönüşüme sadece 2000'lerin ortasından itibaren parıltılı bir şekilde yaşamımıza giren sosyal medya üzerinden bakmaya kalkarsak, son derece temel bir tartışmayı unutarak yola çıkmış oluruz. Yeni medya kavramının gündelik kullanımda özellikle

¹ Bu makale Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN danışmanlığında tamamlanan "Türkiye'de Kamu ve Özel Televizyon Kanallarında Haber Üretim Süreçlerinin İşleyişi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

² Araş. Gör. Dr. Adıyaman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, colgun@adiyaman.edu.tr.

sadece sosyal medyadaki gelişmeleri işaret ediyormuş gibi görünmesi, bu kavramın kapsamının dar bir anlamda anlaşıldığını göstermektedir. Oysaki kavram uzun yıllardır kullanılan ve medyadaki teknolojik gelişmeleri ve dönüşümleri anlamaya ve anlatmaya çalışan bir kavramdır. Dolayısıyla, bir zamanlar radyonun ve telgrafın yeni medya aracı olduğu kadar şimdiki akıllı telefonlarında yeni medya aracı olduğunu söyleyebiliriz. (Hassan& Thomas 2006: xvii-xviii).

Bu bağlamda kavramın çoğulcu ve kapsamlı bir anlam içerdiğini, bilişim teknolojilerinin de günden güne gelişmeye devam etmesiyle de bunun böyle süreceğini söylemek gerek. Ancak 1970'lerin ortalarından itibaren ortaya çıkmaya başlayan neoliberal politikalar bağlamında medyadaki dönüşüme baktığımızda, medyanın mülkiyeti meselesinin çok önemli bir noktaya geldiğini ve artık medyanın ekonomi-politiği tartışmalarının bu dönüşüm hakkında söyleyecek çok daha fazla sözü olduğunu görebiliriz. Bu dönüşümün yarattığı çok uluslu ticari/tecimsel medya şirketleri yapıyı ve beraberinde faili etkileyen yeni bir toplumsal düzen kurmak için üstüne düşeni fazlasıyla yapmıştır ve yapmaya devam etmektedir. Neoliberal politikalar genelinde amaç neoliberal öznenin imalatıdır. Medyanın görevi ise sistem içerisinde bu yapının önemli bir kolu olarak bu yeni öznenin yapması gereken görevlerini pekiştirmek ve onu biçimlendirmektir.

Yönetimsel Bir Akılsallık Biçimi Olarak Neoliberalizm

Neoliberalizme baktığımızda gördüğümüz şey yeni bir politika ve geçici bir ideolojinin ötesinden yeni bir toplum düzeninin temelden dönüşümüdür. Neoliberalizm, Pierre Dardot ve Christian Laval'ın tanımladığı haliyle (2012:2) yeni bir akılsallık biçimidir. Bu akılsallık biçimi çağdaş kapitalizmin akıl biçimidir. Dolayısıyla bu anlamda “neoliberalizm, insanların evrensel rekabet ilkesi uyarınca yönetilmesinin yeni bir tarzını belirleyen söylemlerin, pratiklerin, düzeneklerin bütünü olarak tanımlanabilir” (2012:2). Neoliberalizm liberal politikaların bırakınız yapsınlar ideolojisinden farklı olmak üzere liberal politikaları dönüştürme amacını taşır. Aslında burada anahtar nokta neoliberalizmin rekabeti körüklemesidir. Foucault'ya göre de (Read 2012:84) neoliberalizm ekonomik faaliyeti toplumsal ve siyasi ilişkilerin genel matris haline getirme sürecinin kapsamını genişletir ama odağında mübadele değil rekabet vardır. Rekabetin iyi işlemesi içinde kurallar gereklidir (Dardot ve Laval 2012:7). Dolayısıyla neoliberal düzen piyasanın her şeye hâkim olduğunu iddia etmemektedir. Devlet ortadan kalkmamış ancak yönetme biçimi değişmiştir.

“Çünkü devlet, Marx'ın kendi döneminde vurgulamış olduğu gibi, sermaye birikim sürecine yönelik her türden engeli parçalayan güçlü bir kaldıraç olmaktan bir an bile vazgeçmemiştir. Neoliberalizmin en önemli yeniliklerinden biri piyasanın doğal haline hayali geri dönüş değildir; bütün ülkelerde kamusal kurum ve müdahalelerin ortadan kalkmasını değil dönüşümünü gerektiren mantığıyla, dünya çapındaki piyasa düzeninin hukuksal ve politik olarak yerleşmesidir... Devlet yok olmadığı gibi, hiç olmadığı kadar şirketlerin hizmetine girmiş, dahası şirket tarzında bir yönetime dönüşmüştür (Dardot ve Laval 2012:7).

Bu bağlamda neoliberalizm iktisadi bir akılsallık ve bunu koşullayan bir yönetimsellik gerektirir.

Yönetimsellik

Yönetimsellik kavramı Michel Foucault'nun deyimiyle, başkaları üzerinde uygulanan tahakküm teknikleri ile kendilik teknikleri arasındaki ortak noktaya vurgu yapar (Dardot ve Laval 2012:9). Bu anlamda yönetim özgürlüğün kendisine doğrudan ihtiyaç duyar. “yönetmek,

özgürlüğe karşı ya da özgürlüğe rağmen yönetmek demek değildir, özgürlük aracılığıyla yönetmektir, yani bazı normlara kendiliğinden uyum sağlamaları için bireylere bırakılan özgürlük alanı üzerinde aktif olarak etkide bulunmaktır” (Dardot ve Laval 2012:10). Yönetimselliğin içerisinde ki bu özgürlük bizi doğrudan Richard Sennet’in yeni kapitalizm süreci içerisinde bahsettiği esnek üretim biçimlerine götürür. Ancak tartışmalı bir biçimde böyle bir özgürlüğün ya da daha doğru bir ifadeyle öznelerin özgürlüğünün iktidar ilişkilerinin ve tahakküm biçimlerinin dışında bulunduğu tartışmaya açıktır (Dardot ve Laval 2012:10). Foucault’da bu yönetsel aklın özgürlüğe ihtiyacı olduğunu savunur. Hatta özgürlüğü üretmek ve örgütlenmek zorunda olduğuna vurgu yapar. Yeni yönetim türü özgürlüğün yönetilmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Ama özgür ol diye bir emir vermez (Foucault 2008:63). Bu bağlamda yönetimselliğin kastettiği özgürlük kendiliğe vurgu yapar. Kendilik olarak kişinin kendisini bir şirket gibi yönetmesine. İşte bu değişimler insanı *Homo economicus* ’a dönüştürecektir. Çünkü bu yönetimselliğin işlem koşulları çıkar yatırım ve rekabettir. “Haklar mübadele için vardır ve bir anlamda toplumsal sözleşmenin ilk mübadelesi üzerinden tesis edilirler, ama çıkar indirgenemez, devredilemezdir; çıkar mübadele edilemez” (Read 2012:86).

Homo economicus ya da Neoliberal Özne

Neoliberalizmde rekabetin önemini yukarıda vurgulamıştık. Foucault’da klasik liberalizmden neoliberalizme geçişi rekabet üzerinden ifade eder. Ona göre bu geçiş sırasında değişen şey, vurgunun mübadele antropolojisinden rekabet antropolojisine kaymasıdır. Rekabet aynı zamanda devletin piyasaya değil, piyasanın koşullarına daimi müdahalesini de gerekli kılar (Read 2012:85). Bu düzenin öznesi konumunda olan *Homo economicus* ise bir girişimcidir ve kendine yatırım yapar. *Ve Homo economicus* ya da neoliberal özne ister bir CEO olsun ister bir işçi, kendisini bir girişimci olarak görür (Read 2012:85). Dolayısıyla bu Marxist anlamda işçi ve kapitalist arasında mücadelenin de koşullarını bozar (Read 2012:89). İşçi bu düzen içerisinde kendisini esnek olarak sektör içerisinde kendisini daha yüksek statüye taşıyabilecek eğitimlere de katılabilir. Bu anlamda birey kendisini sistemle doğrudan yapısal uyum içinde bulunduracak bir yapının içerisinde sistemin kendisini esneklettiği ölçüde var olabilir. Read’in vurguladığı gibi bu Neoliberalizm, kapitalizmsiz kapitalizmin bir biçimi olarak görülebilir;

“Bir yandan kapitalizmin yol açtığı husumeti ve toplumsal güvensizliği yürürlükten kaldırmak suretiyle, kapitalizmi ya da onun simgelerini, koşullarını ve mantığını çelişkili bir biçimde bütün topluma yayarken bir yandan da sadece özel mülkiyeti değil kapitalizmde refahın dağıtılışının mevcut şeklini de korumanın bir yoludur. Kapitalistle işçi arasındaki karşıtlık üretim şeklinin dönüştürülmesiyle, refahın üretiminin ve dağıtımının yeni bir örgütlenişle değil, tabi olma kipiyle yeni bir öznellik üretimiyle yok edilmiştir. Dolayısıyla neoliberalizm ekonominin oldukça spesifik bir şekilde toplumun bütününe yayılmasını gerektirir.” (Read 2012:88).

Neoliberal ekonominin toplumun bütününe yayılması, yönetimselliği beraberinde getirdiği için aynı zamanda toplumsal olanı da ortadan kaldırır ya da öldürür. Toplumsalın olmadığı yerde birey ancak neoliberal bir özne olarak toplum içinde varlığını sürdürebilir. Eğitim sistemine ve serbest piyasaya baktığımızda kendini bir şirket gibi yöneten bireyin geldiği noktaları görüp büyük bir heyecanla alkışlarız. Bireyin kendiliğine yönelik her eylemi bireyin kendisini daha özgür hissettiği yalanına bir kez daha bağlar. Oysa bu durum özgürleşmeyi değil yabancılaşmayı beraberinde getirir. Marx’ın yabancılaşma kavramı neoliberal düzen içerisinde de kendine yer bulmuş ve yönetsellik adı altında başka bir kisveye bürünmüştür. Halbuki Antonio Negri’inde vurguladığı gibi (aktaran Read 2012:91)

“Neoliberalizm toplumun bütününe yayılmış olan işgücünün güçlerini azaltmayı hedefleyen bir söylem ve pratiktir-toplumsal varoluşun bütünüyle emeğe veya potansiyel emeğe dönüştüğü anda, kapitalistlerden, girişimcilerden oluşan bir toplumsal imgeyi tesis eder. Üretim fabrikasının kapalı alanından çıkıp bütün toplumsal alan yayılmaya başladığında ve kültürel ve toplumsal varoluşun bütün sahalarını geri çevirdiğinde, neoliberalizm toplumu bir piyasa olarak tasvir eder ve böylece üretimi topyekün ortadan kaldırır”

Negri’ye göre neoliberal iktidar da fabrikadaki disiplinci iktidarın bedenleri üretim aygıtlarına hapsedme ve onları sınırlandırma yoluyla işlediği gibi o da bedenleri ve bireyleri özelleştirme ve tecrit yoluyla dağıtarak işler. Neoliberalizmin merkezi terimi ve politik stratejisi olarak deregülasyon, yönetimin veya düzenlemenin eksikliği değil tecrit etme ve dağılım yüzünden yönetme biçimidir (aktaran Read 2012:91-92). Tam da bu noktada ortaya çıkan esneklik ise daha fazla özgürlük ve yaşama daha sıkı uyum vaadinde bulunsa da, bu biçim aslında daha kolay yönetme ve yönetilmenin bir biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Burada neoliberalizmi daha detaylı bir şekilde ele almak için Richard Sennett’in “Yeni Kapitalizm” kavramı ile ilişkili bir biçimde anlatmak gerektiğini düşünüyorum. Neo-liberalizm yukarıda Read’in de (2012) belirttiği gibi kapitalizmsiz bir kapitalizm olarak tanımlandığında Sennett’in “yeni kapitalizm” olarak adlandırdığı süreçle örtüştüğü görülmektedir.

Sennett’e göre yeni kapitalizm kapitalizmin değişen üretim ilişkilerinden sonra ortaya çıkmıştır ve bu yeni düzen esnek üretim biçimiyle daha fazla özgürlük vaat etmesine rağmen, bunu gerçekleştirmemiştir. Kurumlar beceriler ve tüketim kalıpları değişmiştir ancak, Sennett’e göre (2009:17) bu değişimler bireyi özgürlüğe kavuşturmayacaktır. Sennett bu düzeni şöyle özetlemektedir. (2009:61)

“toplumsal kapitalizmin erozyonu yeni bir eşitsizlik formülasyonu yarattı. Yeni sayfa tezi, değişimin insanları demir kafesten kurtaracağını iddia etmişti. Eski kurumsal yapı, esnek örgütler alanında gerçekten de yıkıldı. Onun yerine bir iktidar coğrafyası geldi: bürokrasinin ara katmanlarının durmadan azaldığı kurumlarda iktidarın merkezi çevreyi kontrol ediyor. Bu yeni iktidar biçimi kurumsal otoriteden sakınıyor, toplumsal sermayesi düşük. Baş çeken örgütler, sadakat, enformel güven ve birikmiş kurumsal bilgi eksiklikleri yaratıyor. Bireyler söz konusu olduğunda, çalışmanın değeri yüksek kalabilse bile, işin kendisinin manevi prestiji dönüşüyor; baş çeken şirketlerdeki işler, çalışma etiğinin iki kilit unsurunu yerinden çıkarıyor: sonraya bırakılmış doyum ve uzun vadeli stratejik düşünme.”

Görüleceği üzere bu yeni düzen demir kafes olarak adlandırılan bürokrasiden uzaklaştıkça, daha fazla özgürleştirmemekte aksine daha fazla baskı uygulayarak yapılan işin niteliğini de azaltmaktadır. Sennett’e göre aslında bu durum kişilik üzerinde bir bozulma yaratmaktadır. Sennett, Karakter Aşınması (2008) kitabında bu durumu iki farklı kuşak üzerinden anlatır. Daha önce Jonathan Cobb’la birlikte yazdıkları “Hidden Injuries of Class” (1977) kitabında görüşme yaptıkları Enrico’nun yerini “Karakter Aşınması” eserinde oğlu Rico alır. Sennett’e göre yeni kapitalizm bireyin karakterine doğru saldırıya geçmiştir. Babası Enrico’nun kuralları ile büyüyen ve zaman zaman buna isyan eden Rico, şimdi yeni kapitalizmin yarattığı yeni kurallar karşısında Sennett’in (2008) deyimiyle sürüklenmektedir. Enrico’dan toplumsal olarak daha iyi bir konumda olmasına ve sınıf atlamayı başarmasına rağmen Rico’nun bunalımı bu noktada başlar. Çünkü Sennett’e göre kısa vadeye dayalı kapitalizm Rico’nun karakterinin aşınması tehlikesini barındırmaktadır (2008:25-26). Rutine ve katı bürokratik ilerleyişe karşı esnek üretimle isyan bayrağını açan yeni kapitalizmin sorunu ulaştığı bu başarıyla ne yapacağını bilememesinden kaynaklanmaktadır (2008:32). Yeni kapitalizmin beraberinde getirdiği

esnekliğin, bireylere verdiği daha fazla özgürlük vaadi aslında tam da tersine işlemektedir. Bu doğrultuda esneklik kavramına da şüpheyle yaklaşan Sennett, esnekliğin bireyi yaşama daha müdahil kılması konusunda kuşkularını gizlememektedir (2008:46). Aslında ona göre esneklik içinde “ideal olarak insan davranışının da aynı elastik güce sahip olması, yani değişen koşullara uyum sağlayarak, onlardan zarar görmemesi gerekir. Günümüzde toplum, daha esnek kurumlar oluşturarak, rutinin yol açtığı kötülükleri yok etmenin yollarını arıyor. Ancak esneklik uygulamaları çoğunlukla kişiyi eğen güçler üzerinde yoğunlaştırır” (2008:47).

Neoliberalizm veya yeni kapitalizm olarak adlandırılan bu yeni üretim biçiminin oluşturduğu bireyi *neoliberal özne* olarak tanımlayabiliriz. Bu anlamda neoliberal öznenin üç niteliğinden bahsedebileceğini düşünüyorum. İlk olarak kendini bir şirket gibi yöneten, yönetselliği içselleştirmiş bir kendilik yaşayan birey. Yani piyasa şartlarına uygun olarak kendisini yetiştirmiş, iyi bir üniversite eğitiminin üzerine çeşitli sertifikalara sahip, var olmak için sürekli yeni fikirler üretmek zorunda olan birey. İkinci olarak, esnek üretim biçimine ve koşullarına uyum sağlayan, başka bir deyişle gerekirse çalıştığı işi değiştirebilen farklı uzmanlıklara sahip birey. Üçüncü olarak ise kendi yararına strateji geliştirebilen ve bireyselleşmiş ve böylece özgür gözükken ama aslında dışarıya daha kapalı, hatta Marksist anlamda kendi varlığına yabancılaşmış birey.

Burada çalışmanın amacı doğrultusunda sorulması gereken soru neoliberal yapı içindeki neoliberal öznenin bir kurum olarak medyada nasıl konumlanacağı sorusudur. Çünkü bu yapının getirdiği güvencesiz çalışma ve esnek üretim biçimi gibi koşullar medyayı çalışılacak en riskli kurum haline getirmektedir. Peki, medyanın bu şartlar altında kamu yararına yayın yapması nasıl mümkün olacaktır?

Neoliberalizm ve Medya Politikaları

Neoliberalizmin medyaya olan etkisi çok uluslu şirketlerin medya şirketlerini satın alması ya da daha önce var olmadıkları sektöre girip yeni şirketler kurmalarıyla gerçekleşmiştir. Bu anlamda geleneksel medya dev holdinglerin parçası durumuna gelmiş ve şimdi sektörde isim yapmış birçok dev medya şirketinin temeli neoliberal politikalar sayesinde atılmıştır. Oysa birçok medya şirketi neoliberal politikalarla önce piyasaya kâr amaçlı olarak girmemiştir. Örneğin McChesney’de (2006:25) Amerikan medyasının doğuştan kâr amaçlı olmadığını belirtmiştir. Ancak neo-liberal politikaların egemen olmasıyla birlikte, özellikle Amerika’da daha önce medya sektöründe bulunmayan büyük ve çok uluslu şirketlerin piyasaya girmesi, medya şirketlerini kâr amaçlı bir hale getirmiştir.

Neoliberal politikaların medya sektörüne etkisi açısından en önemli nokta ise deregülasyon sürecidir. Kuralların kaldırılması olarak tanımlanabilecek olan deregülasyon aynı zamanda bir yeniden düzenlemeyi de içinde barındırır. Bu süreç özel radyo ve televizyon yayıncılığının yaygınlaşmaya başlaması açısından oldukça önemlidir. Medya sahipliğinin deregülasyonu yüksek kar ve özelleştirme ile yeni yönetim teknolojilerini olanaklı kılar. Bu da beraberinde iletişim sektöründe devasa bir büyüme ve artan kâr oranlarını beraberinde getirir (Adaklı 2006).

Anlaşılacağı gibi neo-liberalizm ve neo-liberal politikalar küresel anlamda birçok sektörü etkilediği gibi medya sektörünü de etkilemektedir. Bu durum özellikle 1980’lerden beri medya da yaşanan dönüşümün en temel sebebidir.

1980’lerden itibaren küresel ölçekte etkili olan neoliberal politikaların Türkiye medyasına olan etkisi ise oldukça derin olmuştur. Kaya’ya göre (2009:233) “en köklü ve hızlı değişimlerin yaşandığı ülkelerden birisi de Türkiye’dir”. Bu noktada en önemli değişim radyo ve

televizyonlar da kamu tekelinin kaldırılmasıdır (Kaya 2009:234). Adaklı (2006:138) 24 Ocak 1980 kararlarıyla birlikte IMF ve Dünya Bankası tarafından tavsiye edilen uyum programlarında yer alan “telekomünikasyon başta olmak üzere alt yapısı sağlamlaştırılan hizmet sektörlerinin özelleştirilmesinin (Adaklı 2006: 134) bu süreci hızlandırdığını ifade etmektedir. 24 Ocak kararlarından sadece dokuz ay sonra gerçekleşen 12 Eylül askeri darbesinin uygulamaya koyduğu ekonomik politikalar ise Kaya’nın deyişiyle (2009:241) paradoksal biçimde medya alanındaki ciddi gelişmelerin hazırlayıcısı olmuştur.

O zamanlar tek televizyon kanalı olan TRT darbe sonrasında tek sesli yayın yapan bir kanala dönüşmüştür. Böylece bu dönemde en merak edilen şey ise renkli yayına ne zaman geçileceği olmuştur (Kuyucu 2012:110). 1984’de renkli yayına geçilmesiyle beraber televizyon izleyicisine farklı seçenekler sunmak amacıyla kanal sayısı çoğaltılmıştır (Kuyucu 2012:111). Bu doğrultuda TRT’nin aynı yıl 4 kanalı yayına başlamıştır.

Televizyon yayıncılığında kamu tekelinin kaldırılmasıyla televizyon kurmak için yasal ya da yasal olmayan girişimler 1980’lerin başından itibaren başlamasına rağmen (Adaklı 2006:229) girişimler 1990’da Star 1’in kurulmasına kadar başarılı olamamıştır. Star 1’den sonra hızlı bir biçimde ortaya çıkan özel televizyon kanalları ancak 13 Nisan 1994 tarihinde kabul edilen 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunla yasal dayanağa kavuşabilmiştir (Adaklı 2006:235-236).

Özel kanalların kurulmasıyla birlikte, özel sermaye medyanın içine girmiştir. Kaya’nın da (2009:245) belirttiği gibi, “Türkiye’de mesleği gazetecilik olmayanların basın alanı dışında biriktirdikleri sermaye medya alanında hâkimiyet kurmuştur”. Zamanla medya sahipleri arasında gazeteci kökenli hiçbir kimse kalmamıştır.

Değerlendirme

Yaşadığımız çağda medyanın neoliberal politikalar tarafından biçimlendirilmiş eski/yeni bir yapı olduğunu kabul etmemiz gerek. Bu yapı 1980’lerden itibaren dönüşmeye başladı ve kitle iletişim araçlarının teknolojik olarak hızla ilerlemesi karşısında her geçen gün daha da gelişmeye devam ediyor. Medya şirketleri, internet ve sosyal medya ile birlikte artık daha küresel. Birçok medya şirketi bu küresel piyasada yer bulmaya çalışırken artık kamu yararından bahsetmek çokta mümkün gözükmemektedir. Yayıncılıktaki rekabet popüler kültürü ve tüketimi körüklemekte, reytingler yükseldikçe, kamu yararı kolaylıkla gözden çıkartılabilmektedir. Reytingin gücü sadece eğlence programlarında değil haberlerde bile son derece etkili olabilmektedir. Özellikle prime time habercilik yapan ulusal kanallarda yayınlanan ana haber bültenleri de reytinglere göre değerlendirilmektedir. Dolayısıyla böyle bir yapı içinde çalışmak zorunda olan gazeteci, haberci ve basın çalışanı da bu faktörlerin etkisi altında kalarak içerik üretmek zorunda kalmakta ve üretilen içeriğin niteliği de bu süreçten dolayı düşük olmaktadır.

Günümüzde medya kuruluşları büyük holdinglere bağlı ticari kuruluşlar olarak varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla ticari bir kurum olarak medyanın kendi kârını düşünmemesi mümkün olmamaktadır. Bu durum medyanın kamu yararına yayın yapma ilkesiyle çelişmektedir. Yayın politikasını reytinglerin belirlemesi, çalışanların güvencesiz çalışma koşulları ve aşırı çalışma saatleri ile karşı karşıya kalması, medyayı orantısız rekabetten ibaret sıradan ticari şirketlere dönüştürmektedir. Bu doğrultuda medya kuruluşlarının işleyiş biçimini diğer ticari şirketlerden ayıran tek özellik yayıncılıktır. Ama medya bu anlamda kamu yararına ürün üretmemekte, sadece meta üretmektedir.

KAYNAKÇA

- ADAKLI, Gülseren (2006) . *Türkiye’de Medya Endüstrisi*. Ankara: Ütopya yay.
- DARDOT, Pierre & LAVAL, Christian (2012). *Dünyanın Yeni Aklı: Neoliberal Toplum Üzerine Deneme*. Çev. F.Taylan. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- FOUCAULT, Michel (2008). *The Birth of Biopolitics Lectures At The Collège De France, 1978–79*. New York: Palgrave Macmillan.
- HASSAN Robert & THOMAS Julian (2006). *The New Media Theory Reader*. NewYork: Open University McGraw-Hill Press.
- KAYA, Raşit (2009). *Türkiye’de İktidar Yumağı*. Ankara: İmge yay.
- KUYUCU, Micheal (2012). *Türkiye’de Medya Ekonomisi*. İstanbul: Esen Kitap.
- MCCHESENEY Robert (2006). *21.Yüzyılda İletişim Politikaları Medyanın Sorunu*. Çev. Ç. Çıdamlı. İstanbul: Kalkedon yay.
- READ, Jason (2012). “*Homo Economicus*’un Bir Soykütüğü: Neoliberalizm ve Öznelliğin Üretimi” Çev. Ş Öztürk. *Cogito Dergisi Michel Foucault Özel Sayısı* içinde. syf .82-96. sayı 70-71.İstanbul: YKY.
- SENNETT, Richard (2008). *Karakter Aşınması*. Çev. B. Yıldırım. İstanbul: Ayrıntı yay.
- SENNETT, Richard (2009) *Yeni Kapitalizmin Kültürü*. Çev. A. Onacak İstanbul: Ayrıntı yay.